

ETSIVÄN VANHUSTYÖN KEHITTÄMINEN

YHTEISTYÖVERKOSTON NÄKEMYKSET

TIIVISTELMÄ

Väestö ikääntyy hurjaa vauhtia ja julkinen talous on kuralla. Ennaltaehkäisevistä toimista säästetään ja raskaat palvelut nielevät vähät resurssit. Niin ikääntyneet kuin hyvinvointialueetkin ovat pulassa, koska yhteiskunnan resurssit eivät riitä takaamaan inhimillistä vanhuutta.

Yhdeksi ratkaisuksi tähän haasteeseen on kehitetty Etsivän vanhustyön toimintamalli. Etsivä vanhustyö tukee ikäihmisten hyvinvointia erityisesti niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden ulkopuolelle.

Tämä Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n tilaama raportti pohjautuu kymmeneen asiantuntijahaastatteluun, joissa käsiteltiin etsivän vanhustyön tarvetta ja vaikutuksia. Raportin tavoitteena on kehittää etsivän vanhustyön vaikuttavia työmuotoja tukemaan ikääntyvien oikea-aikaista auttamista ja turvallista kotona asumista. Erityisenä kehityskohteena on ollut toimintaa tukevan tietomallin rakentaminen. Datan avulla voidaan tehdä etsivän vanhustyön tarve, hyödyt ja vaikuttavuus näkyväksi.

Kaisa Nyberg
LivingSkills Oy

Sisälllys

<u>Lukijalle</u>	2
<u>Johdanto</u>	1
<u>Etsivän vanhustyön kohderyhmä</u>	1
<u>Järjestötoiminnan ja julkisen sektorin työnjako</u>	3
<u>Etsivän vanhustyön asiakkaiden löytäminen</u>	4
<u>Yhteistyö eri toimijoiden kanssa</u>	5
<u>Kohderyhmän tunnistaminen ja tavoittaminen</u>	5
<u>Paikalliset ja yhteisölliset lähestymistavat</u>	6
<u>Digitaaliset ja perinteiset tiedotuskanavat</u>	6
<u>Matalan kynnyksen palvelut ja kohtaamispaikat</u>	6
<u>Toimintaympäristön kehittäminen</u>	6
<u>Tunnistaminen ja ohjaaminen terveydenhuollon yhteydessä</u>	7
<u>Eri alueiden käytäntöjä ja menetelmiä, joilla ikäihmisiä tavoitetaan etsivän vanhustyön piiriin</u>	7
<u>Toiminnan tavoitteet ja merkitys</u>	7
<u>Tuen puutteen seuraukset</u>	8
<u>Taloudelliset vaikutukset</u>	8
<u>Inhimilliset vaikutukset</u>	9
<u>Tietomallin rakentaminen etsivän vanhustyön tueksi</u>	9
<u>Rahoittajatahon näkemys raportoinnista</u>	9
<u>Tietomallin peruseriaatteet</u>	10
<u>Julkisista lähteistä kerättävä rekisteri- ja tilastotieto</u>	10
<u>Vaikuttavuustieto</u>	10
<u>Ennakointitieto</u>	11
<u>Verkostotieto</u>	11
<u>Tietomallin hyödyntäminen päätöksenteossa</u>	11
<u>Haasteet ja kehittämiskohteet</u>	12
<u>Johtopäätökset</u>	12

Lukijalle

Tuloksellisen etsivän vanhustyön -tiimi osallistui vuonna 2024 Sitran järjestämään Datalla parempia palveluja – kokeiluun. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää vaikuttavia työmuotoja tukemaan ikääntyvien ihmisten oikea-aikaista auttamista ja turvallista kotona asumista. Etsivä vanhustyö tukee ikäihmisten hyvinvointia erityisesti niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden ulkopuolelle. Etsivän vanhustyön tarkoituksena on tunnistaa ja tukea näitä ikäihmisiä, jotta he voivat jatkaa elämäänsä mahdollisimman itsenäisesti omassa ympäristössään ja välttää ennenaikaiselta siirtymiseltä raskaampien palveluiden piiriin.

Erityisenä kehityskohteena on ollut toimintaa tukevan tietomallin rakentaminen. Datan avulla voidaan tehdä etsivän vanhustyön tarve, hyödyt ja vaikuttavuus näkyväksi. Tietomallin rakentaminen aloitettiin kartoittamalla nykyiset seuranta- ja raportointikäytännöt ja tekemällä kymmenen asiantuntijahaastattelua. Haastatteluissa käsiteltiin etsivän vanhustyön keskeisiä osa-alueita, kuten kohderyhmää, julkisen ja kolmannen sektorin välistä työnjakoa, kohderyhmän tavoittamiskeinoja, toiminnan tavoitteita ja merkitystä sekä tuen puutteen seurauksia. Lisäksi selvitimme, minkälaista tietoa ikääntyneiden tilanteesta haastateltavat toivovat koottavan tietomalliin, eli mistä tiedosta olisi hyötyä myös heille päätöksenteossa. Kiitän lämpimästi kaikkia haastateltavia, jotka ovat antaneet kallisarvoista aikaansa ja tärkeän panoksensa etsivän vanhustyön kehittämiseksi!

Tietomallin rakentamista on tarkoitus jatkaa jalostamalla kerättävää tietoa eri ilmiöiden vaikutussuhteista yhteistyössä jonkin tutkimusorganisaation kanssa. Lisäksi kehitämme etsivän vanhustyön vaikuttavuusmittaristoa ja pyrimme osoittamaan sen avulla etsivän vanhustyön hyödyt ja taloudelliset vaikutukset päättäjille ja sidosryhmille. Tarve kehittää tiedonkeruuta ja raportointia tukee sekä käytännön toimintaa että päätöksentekoa. Tietomallin kehittäminen on askel kohti järjestelmällisempää ja vaikuttavampaa etsivää vanhustyötä, joka hyödyttää niin ikääntyneitä, järjestöjä kuin päätöksentekijöitäkin.

Tampereella 29.8.2024

Kaisa Nyberg

Haastateltavat asiantuntijat olivat:

Jaana Koinsaari

Palvelualuepäällikkö,
Ikääntyneiden palvelut
Etelä-Savon hyvinvointialue

Anne-Mari Tuominiemi

erityisasiantuntija
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA)

Mari Luonsinen

kehittämispäällikkö
Hyvinvointivaltion tutkimus ja uudistaminen -
yksikkö
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Maarit Ajalin

projektipäällikkö
Mielenterveyttä tukevat senioripalvelut
Helsingin kaupunki

Maritta Haavisto

Seniorikeskusten johtaja
Helsingin kaupunki

Mirka Muukkonen

Turun apulaispormestari
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Turun kaupunki

Nina Arekari

Neuvontapäällikkö
Helsingin kaupunki

Marko Timonen

Päällikkö
Gerontologinen sosiaalityö
Helsingin kaupunki

Minna Lainio-Peltola

Erityisasiantuntija
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Turun kaupunki

Antti Pelto-Huikko

Tietojohtamisen asiantuntija
Pirkanmaan hyvinvointialue

Johdanto

Väestö ikääntyy hurjaa vauhtia ja julkinen talous on kuralla. Ennaltaehkäisevistä toimista säästetään ja raskaat palvelut nielevät vähät resurssit. Niin ikääntyneet kuin hyvinvointialueetkin ovat pulassa, koska yhteiskunnan resurssit eivät riitä takaamaan inhimillistä vanhuutta.

Yhdeksi ratkaisuksi tähän haasteeseen on kehitetty Etsivän vanhustyön toimintamalli. Etsivä vanhustyö keskittyy erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ikääntyneiden henkilöiden löytämiseen ja tukemiseen. Tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja tarjota oikea-aikaista apua niille, jotka eivät itse hakeudu palvelujen piiriin tai jotka eivät tule autetuiksi olemassa olevien palveluiden kautta.

Tuloksellisen etsivän vanhustyön -tiimi osallistui vuonna 2024 Sitran järjestämään Datalla parempia palveluja – kokeiluun. Sitralab-työryhmässä olivat mukana seuraavat henkilöt ja toimijat:

- Erityisasiantuntija **Päivi Tiittula** Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Etsivän vanhustyön verkostokeskuksesta. VALLI ry koordinoi tuloksellisen etsivän vanhustyön yhteiskehittämistä, vaikuttavien käytäntöjen levittämistä sekä verkostojen välistä yhteistyötä.
- Löytävän vanhustyön päällikkö **Sanna Jokinen** Fingerroosin säätiöstä, jonka löytävässä vanhustyössä autetaan kaikkein heikommassa asemassa olevia ikääntyneitä Turun seudulla,
- Toiminnanjohtaja **Henna Grönberg** MEREOn ry:stä. MEREOn Etsivässä vanhustyössä työskennellään tarvelähtöisesti helsinkiläisten yli 65-vuotiaiden kotona asuvien ikäihmisten parissa.
- Projektikoordinaattori **Helena Norokallio** Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry:stä, jonka Varjosta Valoon -toiminnassa etsitään yhdessä toiveikkuutta ja voimia arkeen aktivointikäytien ja ryhmätoiminnan avulla.
- Toimitusjohtaja **Kaisa Nyberg** LivingSkills Oy:stä. LivingSkills Oy on asiantuntijayritys, joka tarjoaa digitaalisia työvälineitä vaikuttavuuden arviointiin sekä tarjoaa konsultointiapua mm. järjestötoimijoille.

Kokeilussa kehitetään etsivän vanhustyön vaikuttavia työmuotoja ja toimintaa tukevaa tietomallia. Tiedonkeruu aloitettiin yhteistyössä toimijaverkoston kanssa tekemällä tämän raportin kymmenen asiantuntijahaastattelua. Asiantuntijahaastatteluiden kautta hahmottuivat etsivän vanhustyön keskeiset elementit, jotka on esitetty kuviossa 1:

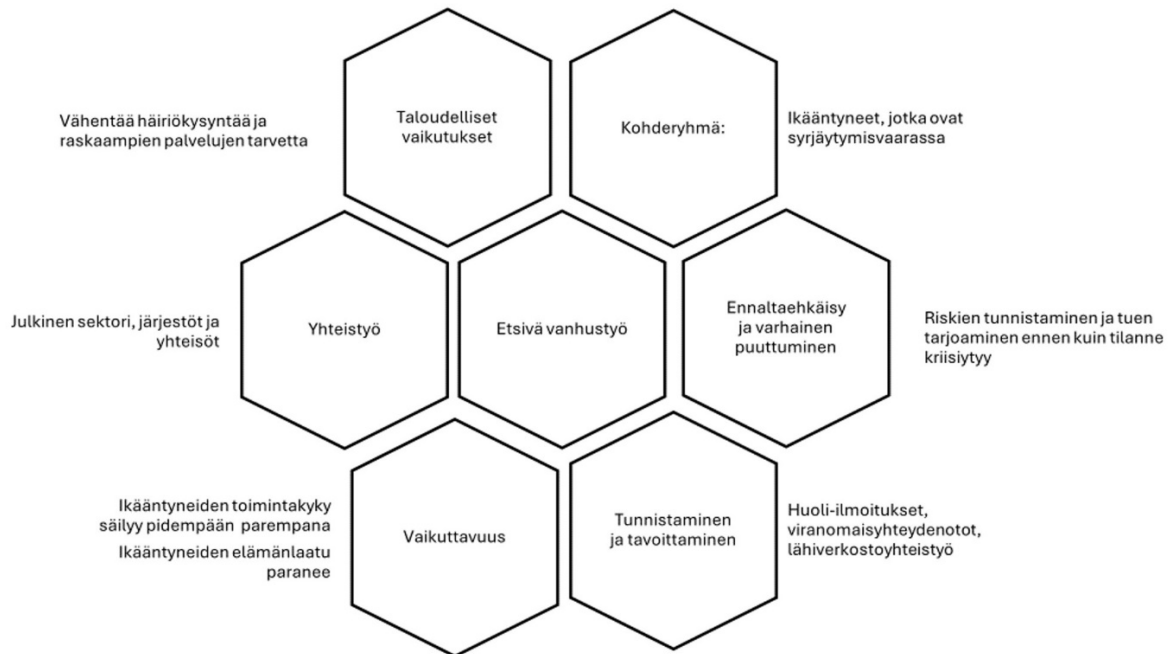
Kohderyhmä: Ikääntyneet, jotka ovat syrjäytymisvaarassa tai joilla on haasteita, kuten taloudelliset ongelmat, terveydelliset ongelmat, yksinäisyys, päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat.

Tunnistaminen ja tavoittaminen: Tämä voi tapahtua huoli-ilmoitusten, viranomaisyhteydenottojen, tai esimerkiksi yhteistyön kautta apteekkien, kauppojen ja muiden palvelujen kanssa.

Yhteistyö: Etsivä vanhustyö perustuu vahvaan yhteistyöhön eri toimijoiden välillä, kuten julkisen sektorin, järjestöjen ja yhteisöjen kesken. Tärkeää on myös tietojen keruu ja yhteinen analysointi eri toimijoiden välillä.

Ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen: Etsivän vanhustyön tavoitteena on tunnistaa riskit ajoissa ja tarjota tukea ennen kuin tilanne kriisiytyy. Näin vähennetään raskaimpien palveluiden tarvetta ja parannetaan ikääntyneiden elämänlaatua.

Vaikuttavuus ja taloudelliset vaikutukset: Ennaltaehkäisevä työ voi vähentää terveyspalveluiden tarpeetonta käyttöä ja säästää resursseja, kun ikääntyneiden toimintakyky säilyy parempana pidempään.

Kuvio 1: Etsivän vanhustyön elementit

Etsivän vanhustyön kohderyhmä

Jotta ikääntymiseen liittyviä haasteita voidaan taklata etsivän vanhustyön avulla, kohderyhmän löytämiseksi on tunnistettava haasteisiin liittyviä ilmiöitä. Ikääntymiseen liittyvät haasteet ovat monisyisiä, joten tunnistamalla juurisyyt pystytään vastaamaan kohderyhmän todellisiin tarpeisiin, eikä hoideta pelkkää oiretta.

Haastattelujen perusteella etsivän vanhustyön ensisijainen kohderyhmä koostuu ikäihmisistä, jotka ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden ulkopuolelle joko tietämättömyydestä, voimavarojen puutteesta tai sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien vuoksi. Etsivän vanhustyön kohderyhmään kuuluvat erityisesti ne ikääntyneet, jotka eivät itse hakeudu julkisen sektorin palveluiden tai järjestöjen tuottaman tuen pariin. Tähän ryhmään kuuluvat erityisesti:

Yksinäiset ikäihmiset: Monet yksin asuvat ikäihmiset, joilla ei ole läheistä tukiverkkoa, ovat erityisen alttiita jäämään palveluiden ulkopuolelle. Ikääntyneet voivat menettää läheisiä ihmisiä, kuten puolisoita tai ystäviä, mikä johtaa sosiaalisten kontaktien vähenemiseen. Yksinäisyys lisääntyy, kun verkostot kutistuvat, ja tämä voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen. Erityisesti koronarajoitusten jälkeen sosiaalinen eristäytyminen on korostunut tässä ryhmässä.

Taloudellisista vaikeuksista kärsivät ikääntyneet: Eläkkeen pienuus, velkaantuminen, luottotietojen menettäminen tai toimeentulotuen tarve voivat aiheuttaa merkittäviä taloudellisia paineita.

Taloudellinen ahdinko voi estää ikääntyneitä osallistumasta sosiaaliseen elämään tai hankkimasta tarvittavia palveluita, mikä lisää syrjäytymisen riskiä.

Ikääntyneet, joiden toimintakyky on heikentynyt: Fyysisen ja psyykkisen terveyden heikentyminen, kuten muistiongelmien, kroonisten sairauksien tai liikkumiskyvyn heikentyminen, voivat rajoittaa osallistumista arjen toimintoihin. Tämä heikentää elämänlaatua ja lisää riippuvuutta muista.

Mielenterveysongelmista kärsivät: Ikäihmiset, joilla on mielenterveysongelmia, ovat usein huonosti yhteydessä julkisiin palveluihin, ja heidän tavoittamisensa vaatii erityistä huomiota. Masennus, ahdistuneisuus ja muut mielenterveysongelmat voivat estää sosiaalista vuorovaikutusta ja heikentää ikääntyneen kykyä ylläpitää kontakteja ja hoitaa arjen asioita.

Päihteitä käyttävät ikääntyneet: Alkoholin tai muiden päihteiden käyttö voi toimia keinona paeta yksinäisyyttä tai stressiä, mutta se lisää samalla riskiä syrjäytyä yhteiskunnasta. Päihteiden väärinkäyttö voi myös pahentaa muita terveysongelmia ja johtaa laajempaan syrjäytymiseen.

Syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt: Tämä ryhmä sisältää ne, jotka eivät aktiivisesti osallistu julkisen sektorin tai järjestöjen tarjoamiin palveluihin ja toimintoihin. He voivat olla sosiaalisesti tai taloudellisesti haavoittuvia, eivätkä käytä yhteiskunnan mahdollistamia palveluja, vaikka tarvetta olisi.

Henkilöt, joilla vaikeuksia päästä palveluihin: Joillakin ikääntyneillä voi olla vaikeuksia päästä tarvitsemiinsa palveluihin, kuten terveydenhuoltoon tai sosiaalipalveluihin. Tämä voi johtua fyysisistä esteistä, tiedon puutteesta tai pelosta hakea apua. Tähän voi vaikuttaa myös palveluiden heikentynyt saatavuus.

Palveluista kieltäytyvät: Ikääntyneet, jotka ovat vastahakoisia ottamaan vastaan tarjottua apua. Heidän kohdallaan omat valinnat estävät autetuksi tulemista. Taustalla voi olla ideologisia, periaatteellisia ja henkilökohtaisia syitä.

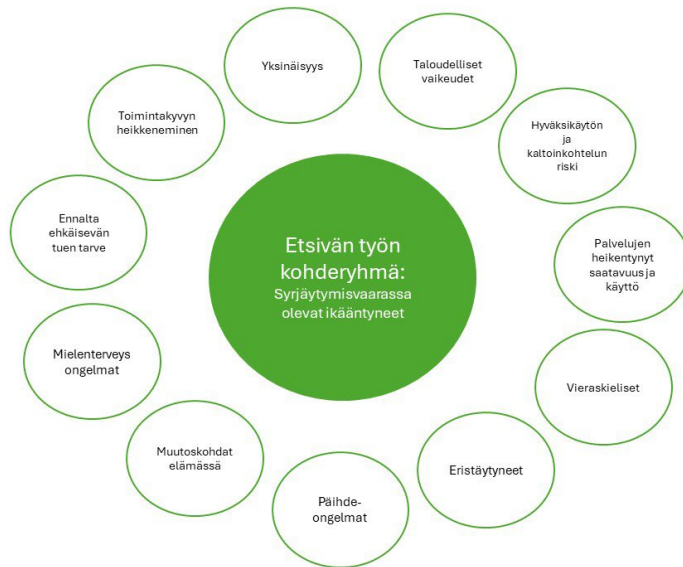
Vieraskieliset ikäihmiset: Vieraskieliset ja eri kulttuuritaustoista tulevat ikäihmiset ovat erityisen haavoittuvia jäämään ilman tarvitsemiaan palveluja.

Digisyrjäytyneet ikäihmiset: Digitaalisten palveluiden ja teknologian käytön puute voi estää ikääntyneitä osallistumasta yhteiskunnan toimintaan ja saada aikaan eristäytymistä, etenkin kun monet palvelut ja sosiaalinen vuorovaikutus siirtyvät yhä enemmän verkkoon.

Ennaltaehkäisevän tuen tarpeessa olevat: Kohderyhmänä ovat ne, joilla on jo haasteita, mutta jotka eivät vielä ole julkisten palveluiden piirissä. Heidän tukemisensa voi ehkäistä heitä joutumasta ennen aikaisesti raskaampiin palveluihin.

Muutostilanteissa tukea tarvitsevat: Elämäntilanteen kriisit, kuten puolison kuolema, eläköityminen tai äkillinen sairastuminen, voivat tilapäisesti heikentää ikääntyneen toimintakykyä ja olla ratkaisevia hetkiä, jolloin riski syrjäytyä kasvaa. Näissä tilanteissa tarvitaan erityistä tukea, koska tukiverkoston puute voi johtaa syvempään syrjäytymiseen.

Hyväksikäytön ja kaltoinkohtelun uhrin: Taloudellinen tai fyysinen hyväksikäyttö voi kohdistua erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ikääntyneisiin, mikä lisää heidän haavoittuvuuttaan ja syrjäytymisen riskiä.

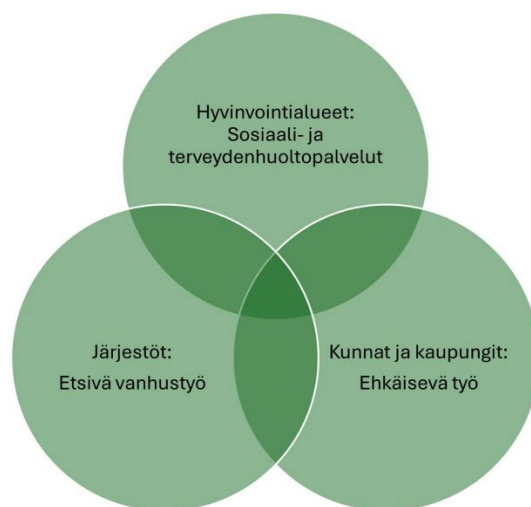

Kuvio 2: Etsivän vanhustyön kohderyhmään liittyvät ilmiöt

Järjestötoiminnan ja julkisen sektorin työnjako

Etsivässä vanhustyössä tarvitaan läheistä yhteistyötä julkisten toimijoiden kanssa. Haastateltavat toivat esiin erilaisia näkemyksiä järjestöjen ja julkisen sektorin välisestä työnjaosta etsivässä vanhustyössä. Julkisen sektorin toimijoiden näkemysten mukaan keskeisiä teemoja ovat:

Epäselvä vastuunjako: Etsivä vanhustyö sijoittuu ehkäisevän työn ja sosiaali- ja terveydenhuollon välimaastoon, mikä voi aiheuttaa haasteita vastuunjaossa hyvinvointialueiden ja kuntien välillä. Ennaltaehkäisevät toiminnot, kuten kulttuuri- ja liikuntapalvelut, kuuluvat kunnille, mutta palveluohjauksen tulisi olla hyvinvointialueen vastuulla. Etsivän vanhustyön paikka tässä kunnallisten ja hyvinvointialueiden organisaatioiden välimaastossa on vielä epäselvä monelle.

Kuvio 3: Etsivän vanhustyön asema sotepalvelujen ja ehkäisevän työn välimaastossa

Roolijako ja kumppanuus: järjestöjen rahoituksesta vastaavan taho STEA, eli Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus painottaa, että etsivässä vanhustyössä tarvitaan kumppanuutta julkisten toimijoiden kanssa. Järjestöt voivat täydentää julkisen sektorin toimintaa, mutta ne eivät voi paikata hyvinvointialueiden palveluvajetta. On tärkeää, että järjestöjen roolit ja tehtävät ovat tarkasti määriteltäviä, jotta ne eivät sisällä julkisen sektorin lakisääteisiä tehtäviä, kuten kotihoidon palveluja.

Yhteistyö ja roolien selkeyttäminen: Yhteistyö julkisen sektorin ja järjestöjen välillä on tärkeää. Etsivässä vanhustyössä ohjataan asiakkaita molempiin suuntiin: julkiselta sektorilta järjestöjen palveluihin ja päinvastoin. Haastatteluissa painottui, että järjestöjen ja julkisen sektorin roolit tulee määritellä selkeästi, ja julkisen sektorin on hoidettava ammatillinen palvelutarpeen arviointi erityisen vaikeissa tilanteissa.

Verkostotyön tärkeys: Haastateltavat korostivat verkostotyön merkitystä etsivässä vanhustyössä. Erityisesti mainittiin mobiiliverkostomalli, joka on toiminut hyvin Helsingissä ja voittanut Hyvät käytännöt -palkinnon. On tärkeänä, että verkostotyö vahvistetaan ja laajennetaan kansallisesti. Julkisen sektorin roolia pidettiin keskeisenä, mutta järjestöjen työ täydentää tätä erityisesti niiden ikääntyneiden kohdalla, jotka eivät hakeudu julkisiin palveluihin.

Verkostojen kokoaminen ja kouluttaminen: Haastateltavat korostivat verkostojen kokoamisen ja ikääntyneitä kohtaavien ammattilaisten kouluttamisen tärkeyttä. Koulutusta tarvitaan, jotta ikääntyneitä kohtaavat ammattilaiset, kuten ensihoitajat tai poliisit ymmärtäisivät paremmin kohtaamiaan ilmiöitä.

Yhteistyön tiivistäminen ja vastuiden selkeyttäminen: Julkisen sektorin asiakasohjauksen ja kolmannen sektorin toimijoiden keskinäistä vuorovaikutusta tulisi lisätä. Lisäksi ehdotettiin sellaisten tarkastuslistojen ja kriteeristön kehittämistä, jotka auttaisivat tunnistamaan ne asiakkaat, jotka hyötyisivät enemmän sosiaalisesta tuesta kuin julkisen sektorin raskaista palveluista.

Tiedon löydettävyys ja roolijako: Haastatteluissa nousi esiin haaste, että julkisen sektorin ja järjestöjen tarjoamien palveluiden löydettävyys on usein vaikeaa. Ehdotuksena oli, että järjestöjen palvelut tulisi kirjata palvelutietovarantoon ja että julkisen sektorin asiakasohjaajien tulisi tuntea kolmannen sektorin palvelut paremmin.

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastateltavat korostavat järjestöjen ja julkisen sektorin välisen yhteistyön tärkeyttä etsivässä vanhustyössä. Selkeä työnjako, roolien määrittely ja yhteistyön tiivistäminen nähdään keskeisinä tekijöinä, jotta ikääntyneet saavat oikea-aikaista ja asianmukaista tukea. Etenkin julkisen sektorin asiakasohjaajien on tunnettava kolmannen sektorin tarjoamat palvelut, ja eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta on vahvistettava.

Etsivän vanhustyön asiakkaiden löytäminen

Etsivän vanhustyön avulla pyritään tavoittamaan ne ikäihmiset, jotka ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden ulkopuolelle. Haasteena on tavoittaa ne ikäihmiset, jotka eivät itse aktiivisesti hakeudu palvelujen piiriin. Tämä edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden, kuten viranomaisten, järjestöjen ja terveyspalveluiden kanssa. Tässä luvussa kuvataan haastateltujen asiantuntijoiden kehitysideoita kohderyhmän tavoittamiseksi ja yhteistyön tehostamiseksi.

Useat toimijat korostavat julkisen sektorin asiakasohjauksen merkitystä etsivässä vanhustyössä. Erityisesti suurissa kaupungeissa on tärkeää varmistaa, että tieto tavoittaa kaikki, myös ne, jotka eivät aktiivisesti hae palveluja. Jalkautuminen ikääntyneiden lähiympäristöön ja yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa esitettiin myös tärkeäksi väyläksi tavoittaa ikäihmisiä. Tiedotuksen riittävyys ja

esteiden ymmärtäminen ovat myös keskeisiä kehittämiskohteita; on pohdittava, riittääkö tiedottaminen ikääntyneelle, joka jostain syystä arastelee vielä osallistumista tai empii lähtemistä? Tiedämmekö riittävästi siitä, mitkä ovat esteenä ikäihmisen osallistumiselle tai mitkä asiat edistävät osallistumista tai lähtemistä liikkeelle? Tästä on tehty jonkun verran selvitystä. Esteet voivat olla isoja yhteiskunnallisia asioita tai ne voivat olla suhteellisen helposti ratkaistavia, kuten ettei uskalla lähteä, jos tapaamiset ovat ilmaisia.

Haastateltavat esittivät useita eri keinoja kohderyhmän tavoittamiseksi etsivän vanhustyön piiriin. Haastatteluissa ehdotettiin muun muassa seuraavia kehittämisideoita:

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Julkisen sektorin järjestöjen yhteistyö: Järjestöjen rooli etsivässä vanhustyössä on tärkeä, ja yhteistyötä näiden toimijoiden sekä julkisen sektorin välillä tulisi tiivistää. Asiakkaiden ohjaaminen molempiin suuntiin, esimerkiksi julkiselta sektorilta järjestöjen palveluihin ja päinvastoin. Asiakasohjaustiimit ovat rajapintapaikkoja, jotka tekevät lakisääteisiä palvelutarpeen arviointeja: siellä voitaisiin tavoittaa ne asiakkaat, joilla on jo jonkinlaista tuen tarvetta, mutta joille ei vielä aloiteta julkisen sektorin palveluja. Myös gerontologinen sosiaalityö on asiakasrajapinnassa, mutta siellä arvioitiin olevan asiakaskuntaa, jotka tarvitsevat etsivää vanhustyötä tiiviimpää ammatillista tukea.

Verkostotyön vahvistaminen: Helsingin mobiiliverkostomalli, joka toimii hyvin ja on voittanut palkintoja, tarjoaa konkreettisia tapoja tavoittaa ikäihmisiä. Seurakuntien rooli etsivässä vanhustyössä on merkittävä. Myös yhteistyötä Kelan ja elinkeinoelämän kumppanien kanssa ehdotettiin. Yhteistyötä muistiyhdistysten, settlementtilyhdistysten, ja muiden järjestöjen kanssa pidettiin tärkeänä. TerveSos - messuja pidettiin hyvänä väylänä ammattilaisten tavoittamiseen.

Kohderyhmän tunnistaminen ja tavoittaminen

Huoli-ilmoitukset: Käytetään laajasti kohderyhmän tunnistamiseen. Huoli-ilmoituksia voi tulla esimerkiksi naapureilta, sukulaisilta tai viranomaisilta, jotka ovat huolissaan mm. asumiseen ja arjen hallintaan liittyvistä ongelmista, sotkemisesta, häirinnästä, vainoharhaisuudesta tai oudosta käyttäytymisestä. Huoli-ilmoitusten tekemistä pyritään myös tekemään tunnetummaksi. Pohdinnassa on, miten välittämisen viestiä saisi vielä paremmin levitettyä siltä kannalta, että huoli-ilmoitukset tehtäisiin jo aikaisemmassa vaiheessa; tällä hetkellä niiden sisältö on useimmiten sellaista, että ikääntyneellä on jo selkeätä palveluntarvetta. Osassa ilmoituksissa on kuitenkin hyvä muistaa, että ihmisellä on itsemääräämisoikeus ja voi olla, että ihminen elää omasta näkökulmastaan aivan hyvää elämää, vaikka se ei vastaisikaan jonkun muun käsitystä siitä.

Hyvinvointilähete: Helsingissä lanseerattu hyvinvointilähete toimii väylänä ohjata asiakkaita heidän suostumuksellaan sote-yksiköistä palvelukeskukseen keskustelemaan sosiaaliohjaajan kanssa, jolloin heidän tilannettaan voidaan arvioida. Keskustelutuen saamisen lisäksi asiakas voi löytää elämänlaatua tukevaa, mielekästä tekemistä ja seuraa.

Keskitetty asiakas- ja palveluohjaus: Asiakasohjaajien rooli on merkittävä siinä, että he voivat ohjata asiakkaita paitsi julkisen, myös kolmannen sektorin palveluihin. Tämä vaatii näiden palvelujen tuntemista. Haasteena koettiin järjestötyön pirstaleisuus, joka vaikeuttaa asiakasohjaajien ajan tasalla pysymistä. Tämä johtuu osittain siitä, että palvelut ovat usein määräaikaista hankkeita, mikä vaikeuttaa tietokantojen ajan tasalla pitämistä.

Paikalliset ja yhteisölliset lähestymistavat

Lähiympäristöön jalkautuminen: Toiminnot pitäisi viedä matalalla kynnyksellä lähelle ihmisiä, mennä ihmisten luo, tarjota palveluja, neuvontaa, hyvän mielen tapahtumia ym. lähiöissä ja ihmisten omilla elinympäristöissään. Ikäihmisiä voidaan tavoittaa esimerkiksi lähikaupoista, apteekkeista, kauppakeskuksista ja muista arkipäivän palveluista. Myös ruoka-avun jakelupisteet ja leipäjonot ovat paikkoja, joissa voidaan kohdata apua tarvitsevia ikäihmisiä.

Kortteli- ja lähiyhteisöt: Kortteli-infot ja -kerhot, senioribussit, ja muut paikalliset yhteisöt tarjoavat keinoja tavoittaa kohderyhmää.

Asumisympäristöt: Vuokra-asuntosäätiöiden kanssa tehtävä yhteistyö, naapurustopiirit ja taloyhtiöt voivat myös olla keskeisiä kontaktipisteitä. Myös yhteistyötä huoltomiesten, palovaroitinten asentajien ja isännöitsijöiden kanssa ehdotettiin.

Kirjastot ja palvelukeskukset: Kirjastot ja palvelukeskukset toimivat kohtaamispaikkoina, joissa ikäihmiset voidaan tavoittaa.

Eläkeläisjärjestöt ja neljäs sektori: Eläkeläisjärjestöissä toimivilla ikääntyneillä on kaksoisrooli aktiivisena järjestötoimijana, mutta he voivat myös olla asiakkaita tai läheisiä ja liikkuvat paljon ikääntyneiden keskuudessa. Neljäs sektori poikkeaa kolmannesta sektorista siinä, että se ei ole ennalta organisoitu ja ylhäältä johdettu, vaan neljännen sektorin toimijat ovat omilla verkostoillaan aktiiveja kansalaisia. Olisikin pohdittava, miten voitaisiin entistä paremmin hyödyntää ikääntyneiden viisautta ja heidän omia ihmissuhdeverkostojaan, ja miten heidän kanssaan voisi tehdä vaikuttavaa työtä.

Digitaaliset ja perinteiset tiedotuskanavat

Tiedottaminen ja viestintä: Perinteiset tiedotuskanavat, kuten ilmaisjakelulehdet ja suora tiedottaminen postilaatikoihin ovat tärkeitä erityisesti niille ikäihmisille, jotka eivät käytä digitaalisia palveluja. Pienillä paikkakunnilla käytetään myös paikallisia tiedotuskanavia, kuten WhatsApp-ryhmiä ja eläkeläiskerhoja.

Matalan kynnyksen palvelut ja kohtaamispaikat

Ikäneuvolat ja alueolohuoneet: Tarjoavat matalan kynnyksen paikkoja, joissa ikäihmiset voivat poiketa keskustelemaan, hakemaan neuvoja tai osallistumaan toimintaan. Alueolohuoneisiin voi poiketa kahville, jutella, tai olla vaikka vaan hiljaa oman tarpeen mukaan.

Yksilöllinen lähestymistapa: On tärkeää huomioida yksilön omat ajatukset ja halu osallistua. Esimerkiksi ohjaaminen matalan kynnyksen toimintoihin, kuten liikuntaryhmiin tai sosiaalisiin kerhoihin, voi olla ratkaisevaa.

Toimintaympäristön kehittäminen

Ulkoympäristön kehittäminen siten, että saataisiin viihtymään houkuttelevia yhteisöllisyyttä mahdollistavia paikkoja/olosuhteita kaikkina vuodenaikoina.

Esteettömyys: Eristäytymistä voi aiheuttaa myös se, että vaikka omasta ovesta pääsisi rappuun, ulkovi voi olla liian raskas tai liukkaat kadut estävät ulos menemisen talvella

Tunnistaminen ja ohjaaminen terveydenhuollon yhteydessä

Signaalien tunnistaminen ja kriteerien luominen: Terveydenhuollon vastaanotoilla tulisi kiinnittää enemmän huomiota niihin, joilla palveluun hakeutumisen takana on sosiaalinen tarve, kuten yksinäisyys, mutta jotka eivät itse ota asiaa esille. Asiakkaiden tunnistamiseen on esitetty tarkastuslistojen ja kriteeristöjen kehittämistä, jotta terveyspalveluihin hakeutuvat asiakkaat, jotka tarvitsevat enemmän sosiaalista tukea kuin lääketieteellistä apua, voidaan tunnistaa. Tunnistuskriteerien avulla voitaisiin ohjata näitä henkilöitä oikeanlaisen avun piiriin.

Terveydenhuollon vastaanotot: Vastaanotoilla voidaan tunnistaa signaaleja isommasta palvelutarpeesta ja ohjata ikäihmisiä palveluiden piiriin. Tämä on erityisen tärkeää niille, jotka eivät käytä palveluja aktiivisesti. Näiden eri keinojen avulla etsivä vanhustyö pyrkii tavoittamaan ne ikääntyneet, jotka ovat vaarassa jäädä palvelujen ulkopuolelle tai jotka tarvitsevat erityistä tukea selviytyäkseen arjessaan.

Eri alueiden käytäntöjä ja menetelmiä, joilla ikäihmisiä tavoitetaan etsivän vanhustyön piiriin

Etelä-Savon hyvinvointialueella etsivä vanhustyö on integroitu osaksi ikäihmisten palveluita. Alueella on käytössä yksi palvelunumero, joka toimii palveluohjauksen ja avun tarpeen arvioinnin etulinjana. Työntekijät on koulutettu tunnistamaan potentiaaliset etsivän työn asiakkaat. Erityistä huomiota kiinnitetään huoli-ilmoituksiin, joita käsitellään systemaattisesti. Lisäksi alueella on gerontologisen sosiaalityön tiimi, joka keskittyy erityisen haasteellisten ikäihmisten tukemiseen. Ikäneuvoloiden työntekijät ovat myös koulutettuja tekemään etsivää vanhustyötä ja tunnistamaan palvelutarpeita.

Helsingissä on otettu käyttöön hyvinvointilähete, joka mahdollistaa asiakkaiden ohjaamisen eri sote-yksiköistä palvelukeskuksen sosiaaliohjaajalle keskusteluajalle. Tämä lähetejärjestelmä on uusi ja sen toimivuutta kehitetään edelleen. Helsingissä on myös vahva mobiiliverkosto, jonka avulla tavoitetaan kotiin jääviä yksinäisiä ikäihmisiä. Palvelukeskukset, senioribussit, kortteli-infot ja erilaiset jalkautumiset ovat osa tavoittamisstrategiaa. Myös huoli-ilmoituksia pyritään tekemään tunnetummaksi, jotta ikäihmisiä voitaisiin tukea jo varhaisessa vaiheessa.

Turun kaupungissa tehdään tiivistä yhteistyötä eri järjestöjen ja seurakuntayhtymän kanssa, esimerkiksi ruoka-avun yhteydessä. Lisäksi ikäneuvolat ja kirjastot ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja, joissa ikäihmisiä voidaan tavoittaa. Lisäksi etsivän vanhustyön piiriin pyritään tavoittamaan ikäihmisiä esimerkiksi kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kautta. Turussa on noin 40 000 yli 60-vuotiasta eläkeläistä, ja he ovat hyvin erilaisia; heidän aktiivisuusasteensa on hyvin erilainen; siinä, missä toinen käy vielä golfaamassa jossain etelässä, niin toinen tarvitsee paljon erilaista tukea, joten ihmiset löytyvät eri paikoista. Alueen erityispiirteinä on kaupunginosakohtainen tarkastelu, jossa hyödynnetään Terve-Suomi-kyselyiden dataa. Turussa on tunnistettu alueita, kuten Varissuo, Perno, Pansio, Halisten alue ja Runosmäki, joissa etsivän vanhustyön tarve on erityisen suuri.

Toiminnan tavoitteet ja merkitys

Asiantuntijahaastatteluissa korostettiin erityisesti niitä muutoksia, joita etsivällä vanhustyöllä pyritään saamaan aikaan kohderyhmän keskuudessa. Vaikutusketjujen osalta korostettiin, että lähtökohtana on kohderyhmän tarpeet ja tavoiteltava muutos. Jo se, että ikääntyneet tavoitetaan ja saadaan mukaan toimintaan, on merkittävä saavutus. Muutokset voivat olla pieniä mutta ikääntyneille itselleen

arjessa merkittäviä, kuten aktivoituminen päivittäisissä toiminnoissa. Toimintakyvyn osalta muutoksen tavoite voi olla jopa se, että toimintakyky säilyy ennallaan tai sen heikentyminen hidastuu.

Ennaltaehkäisevän työn merkitystä korostettiin: Ilman tarvittavaa tukea arjessa olevat haasteet kasautuvat, ja tämä johtaa siihen, että tarvitaan enemmän työtä ja resursseja, mikä puolestaan vie resursseja ehkäisevältä työltä. Etsivän vanhustyön tavoitteena on tukea ikäihmisten hyvinvointia monin eri tavoin. Asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin seuraavat keskeiset toimintatavoitteet:

Voimavarojen ja itsenäisyyden tukeminen: Tärkeää on vahvistaa ikääntyneiden jäljellä olevia voimavaroja ja toimijuutta, jotta he eivät kokisi itseään pelkästään avun kohteina. Tämä edistää elämän mielekkyyttä ja parantaa elämänlaatua.

Palveluohjaus ja neuvonta: Monet yhteydenotot liittyvät ohjauksen ja neuvonnan tarpeeseen, erityisesti kolmannen sektorin palveluiden pariin. Tämä korostaa etsivän työn merkitystä palveluiden saavutettavuuden parantamisessa.

Tietoisuuden lisääminen: Ikäihmisillä on oikeus tulla löydetyiksi ja saada tietoa erilaisista vaihtoehdoista, mitä tehdä ja millaista apua on saatavilla. Heille tulee tarjota mahdollisuus tehdä tietoisia valintoja oman elämänsä suhteen.

Elämänlaadun parantaminen: Tavoitteena on, että ikäihmiset kokevat elämänsä merkitykselliseksi ja ovat tyytyväisiä elämäänsä, vaikka siinä olisi haasteitakin. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi yhteisöllisyyden lisäämistä ja yksinäisyyden vähentämistä.

Itsenäisyyden ja itsepystyvyyden vahvistaminen: Etsivän työn tulee tukea ikäihmisten itsepystyvyyttä ja elämänhallintaa, jotta he voivat säilyttää mahdollisimman pitkään itsenäisyytensä ja toimintakykynsä.

Oikea-aikainen palveluohjaus: On tärkeää, että ikäihmiset ohjataan oikeisiin palveluihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi liikuntaryhmiin osallistumista, sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä tai tarvittavan avun saamista arjen hallintaan.

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen: Etsivän työn tulee myös tuoda esiin yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten yksinäisyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä, ja vaikuttaa siihen, että nämä haasteet tunnistetaan ja niihin reagoidaan oikea-aikaisesti.

Resurssien tehokas käyttö: Kun ikäihmisten elämänlaatu paranee ja heitä tuetaan oikea-aikaisesti, vähenee tarve raskaille terveyspalveluille, mikä osaltaan säästää yhteiskunnan resursseja ja parantaa palvelujen riittävyyttä.

Tuen puutteen seuraukset

Asiantuntijahaastatteluissa käsiteltiin myös niitä seurauksia, jotka voivat syntyä, jos etsivän vanhustyön kohderyhmä jää ilman tarvittavaa tukea. Näitä vaikutuksia voidaan tarkastella sekä taloudellisesta näkökulmasta että inhimillisten seurausten kautta.

Taloudelliset vaikutukset

Palveluiden kuormittuminen: Ilman riittävää tukea ikäihmiset voivat käyttää terveydenhuollon palveluja tarpeettomasti, kuten kuormittaa sairaankuljetusta ja hakeutua toistuvasti päivystyspalveluihin ilman todellista akuuttia tarvetta. Tämä niin sanottu "häiriökysyntä" kuormittaa järjestelmää ja lisää kustannuksia.

Raskaampiin palveluihin siirtyminen: Kun ikäihmiset eivät saa tarvittavaa tukea ajoissa, he voivat tilanteen kriisiytyessä päätyä liian aikaisin raskaampien palveluiden piiriin, kuten ympärivuorokautiseen hoitoon. Tämä on merkittävästi kalliimpaa kuin ennaltaehkäisevä tuki.

Ennaltaehkäisevän tuen puute: Ilman varhaista tukea ikäihmisten toimintakyky heikkenee nopeammin, mikä johtaa lisääntyneeseen kotihoidon tarpeeseen, pitkiin sairaalahoitojaksoihin ja kokonaiskustannusten nousuun.

Inhimilliset vaikutukset

Elämänlaadun heikkeneminen: Jos ikäihmisiä ei tueta riittävästi, heidän elämänlaatunsa heikkenee, mikä voi johtaa yksinäisyyteen, eristäytymiseen ja psyykkisiin ongelmiin.

Terveyden ja toimintakyvyn heikkeneminen: Ilman asianmukaista tukea esimerkiksi kaatumisen pelko voi johtaa siihen, että ikäihminen ei enää uskalla liikkua kodin ulkopuolella mikä edelleen heikentää hänen fyysistä toimintakykyään ja itsenäisyyttään.

Sosiaalinen eristäytyminen: Ilman tukea ikäihmiset voivat kokea sosiaalisen eristäytymisen lisääntymistä, mikä vaikuttaa negatiivisesti heidän henkiseen hyvinvointiinsa.

Yhteiskunnallinen kuormitus: Kun ikäihmisten lapset ja läheiset joutuvat ottamaan vastuuta vanhusten hoidosta ilman riittävästi tukea, tämä voi johtaa työstä poissaoloihin, stressiin ja lopulta myös taloudellisiin menetyksiin.

Tietomallin rakentaminen etsivän vanhustyön tueksi

SitraLab-hankkeen tavoitteena on kehittää etsivän vanhustyön vaikuttavia työmuotoja tukemaan ikääntyvien ihmisten oikea-aikaista auttamista ja turvallista kotona asumista. Erityisenä kehityskohteena on toimintaa tukevan tietomallin rakentaminen, jonka avulla voidaan tehdä etsivän vanhustyön tarve, hyödyt ja vaikuttavuus näkyväksi.

Tarve kehittää tiedonkeruuta ja raportointia tukee sekä käytännön toimintaa että päätöksentekoa. Tietomallin kehittäminen on askel kohti järjestelmällisempää ja vaikuttavampaa etsivää vanhustyötä, joka hyödyttää niin ikääntyneitä, järjestöjä kuin päätöksentekijöitäkin.

Rahoittajatahon näkemys raportoinnista

Rahoittajatahon näkemyksen mukaan STEA:n avustushakemukset toimivat raportoinnin pohjana, ja tuloksia verrataan hakemuksessa asetettuihin tavoitteisiin. Mittareita ja seurantatiedon menetelmiä ei ole määritelty tiukasti, mikä antaa järjestöille joustavuutta käyttää erilaisia menetelmiä, kuten kyselyitä, haastatteluja ja ammattilaisten systemaattista havainnointia. Kuitenkin kahdessa avustusohjelmassa, Näkymättömät ja Ikävoimaa, on käytössä yhteiset mittarit (osallisuusindikaattori ja Eurohis 8 -elämänlaatumittari), joiden avulla saadaan yhteneväistä dataa.

Tiedonkeruun osalta on tärkeää kuvata kohderyhmän lähtötilanne ja toiminnan luonne. Tämä auttaa perustelemaan, erityisesti etsivän työn kaltaisessa toiminnassa, jossa volyyymi suhteutetaan avustustasoon ja resursseihin, miksi tavoiteltujen henkilöiden määrä ei aina ole suuri.

Tietomallin peruseriaatteet

Etsivän vanhustyön tietomalli voisi olla erinomainen tapa koota yhteen hajallaan oleva ikääntyneiden hyvinvointitieto. Tietomallin avulla voidaan analysoida eri asioiden välisiä riippuvuuksia ja jakaa hyviä

käytäntöjä laajemmin. Yhteiset tavoitteet ja yhtenevät toimintatavat olisivat hyödyllisiä tiedonkeruun standardoimiseksi, mutta raportoinnissa ja tiedonkeruussa on oltava riittävästi joustavuutta, jotta ne voivat palvella eri toimijoiden tarpeita.

Tietomallin tulisi olla kattava ja moniulotteinen, jotta se voisi palvella sekä päätöksentekoa että käytännön toimintaa. Tietomallin on tarkoitus:

1. **Koota hajallaan oleva tieto:** Ikääntyneiden hyvinvointitieto on usein hajallaan eri järjestelmissä ja lähteissä. Tietomallin avulla voidaan koota yhteen oleelliset tiedot, kuten huoli-ilmoitukset, päivystyskäynnit, ja muut ikääntyneitä koskevat indikaattorit.
2. **Tukea ennakointia ja hiljaisten signaalien tunnistamista:** Mallin avulla voidaan ennakoida ikääntyneiden putoamisvaaraa ja tunnistaa ne, jotka tarvitsevat tukea ennen kuin heidän tilanteensa kriisiytyy.
3. **Kehittää näyttöön perustuvaa toimintaa:** Tietomallin avulla voidaan arvioida eri toimenpiteiden vaikuttavuutta ja hyödyntää saatuja tuloksia toiminnan kehittämisessä.
4. **Tuottaa alueellista ilmiötietoa:** Julkisen sektorin vuosibudjettiin tarvitaan selkeää dataa, jonka perusteella voidaan osoittaa toiminnan tarve ja hyödyt.

Julkisista lähteistä kerättävä rekisteri- ja tilastotieto

Tietomalliin tulisi kerätä monipuolista tietoa eri lähteistä, jotta se voisi tarjota kattavan näkymän etsivän vanhustyön tarpeisiin ja vaikuttavuuteen. Haastateltavat ehdottivat seuraavia tietolähteitä:

- Huoli-ilmoitukset: Määrä ja lähde (naapurit, sukulaiset, viranomaiset) sekä niiden sisältämät suurimmat huolenaiheet.
- Hyvinvointialueiden raportit: Esimerkiksi tilastot terveystieteiden käytöstä, erityisesti häiriökysynnästä, Seniori-infon osavuosikatsaus ja sosiaalisen raportoinnin katsaus, joka sisältää myös palveluneuvojen havainnointitietoa erilaisista ilmiöistä, palotarkastuksissa ilmi tulleet palokuormitukset.
- THL:n raportit: Esimerkiksi iäkkäiden toimintakyky ja palvelutarpeet, vanhuspalvelut.
- Tilastot ja Sotkanet-indikaattorit (esim. yksinäisyys, mielenterveys, päihteiden käyttö, kävelykyky, sosiaali- ja terveystieteiden käyttö, ikääntyneiden ravitsemus ja hampainen kunto).
- Hyvinvointikyselyt: Esimerkiksi Terve-Suomi-kyselyt ja ikääntyneiden hyvinvointikertomukset.

Vaikuttavuustieto

Erittäin tärkeää on saada **tietoa toiminnan vaikutuksista** sekä kohderyhmän elämään että palvelujärjestelmän käyttöön: miten etsivä vanhustyö on vaikuttanut esimerkiksi raskaiden palvelujen käytön vähentämiseen, elämänlaadun parantamiseen tai euromääräisiin säästöihin.

Tätä varten tarvitaan **kokemustietoa kohderyhmältä**. Keräämällä ikääntyneiltä tietoa heidän kokemuksistaan ja toiveistaan sekä tekemällä elämänlaadun itsearviointeja palveluun tultaessa ja palvelun päättyessä, saadaan esiin toiminnan laadullisia vaikutuksia. Myös ammattilaisten havaintoihin liittyvää ilmiötietoa olisi hyvä kerätä.

Taloudellisia vaikutuksia ja etsivän vanhustyön vaikutusta palvelujen käyttöön voidaan mitata esimerkiksi tekemällä skenaariolaskentaa hyödyntäen esimerkkitapauksia eli todellisia asiakastarinoita, jotka havainnollistavat etsivän työn konkreettisia vaikutuksia. Euromääräisten vaikutusten mittaaminen ja vaikuttavuustiedon esiin tuominen poikkisektoraaalisesti on vaativaa, muttei mahdotonta.

Ennakointitieto

On tärkeää kerätä myös ennakointitietoa. Tässä auttaa **hiljaisten signaalien tunnistaminen**. Hiljaisilla signaaleilla tarkoitetaan tietoa, joka auttaa tunnistamaan riskitekijöitä ja ennakoimaan tuen tarvetta. Esimerkiksi kaatumisten, lonkkamurtumien, tai alkoholinkäytön lisääntyminen. Ennakointitietoa on myös **kriittisten elämäntilanteiden tunnistaminen ja tukitoimien proaktiivinen lisääminen** näihin vaiheisiin. Esimerkiksi eläkkeelle jääminen tai puolison kuolema voivat olla näitä elämäntilanteita, jolloin riski syrjäytymiseen ja terveysongelmiin kasvaa.

Verkostotieto

Kerättävää verkostotietoa on mm. **tieto yhteistyön volyyymista ja kolmannen sektorin toiminnasta**. Olisi hyvä saada tietoa siitä, kuinka paljon ja millaisia asiakkaita ohjataan julkiselta sektorilta kolmannelle sektorille ja päinvastoin. Lisäksi julkisella sektorilla tarvitaan tietoa siitä, mitä kolmannen sektorin tarjoamissa palveluissa tapahtuu eli **yksilöissä aikaansaatavaan muutokseen**, ja miten nämä palvelut vaikuttavat ikääntyneiden hyvinvointiin.

Tietomallin hyödyntäminen päätöksenteossa

Tietomallin kehittäminen on keskeinen askel etsivän vanhustyön vaikuttavuuden ja hyötyjen näkyväksi tekemisessä. Monipuolinen ja kattava tietomalli voi tukea päätöksentekoa, auttaa ennakoimaan tulevia tarpeita ja tuoda esiin konkreettisia tuloksia, joita etsivällä työllä saavutetaan. Mallin rakentaminen vaatii tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja sen onnistuminen edellyttää tietojen ajantasaisuutta, yhteensovittamista ja selkeää raportointia. Tietomallin avulla voidaan vastata moniin eri päätöksentekoon liittyviin tarpeisiin:

Euromääräinen vaikuttavuus: Mallin avulla voidaan laskea euromääräisiä säästöjä esimerkiksi vältettyjen laitoshoidojaksojen tai vähentyneiden päivystyskäyntien muodossa.

Tieto kytkettynä konkretiaan: On tärkeää, että kerätty tieto on suoraan hyödynnettävissä ja liittyy käytännön toimintaan. Tietomallin tulee tukea konkreettista päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä.

Yhteinen mittaristo: Yhtenäinen tiedonkeruu ja raportointimalli, jota voidaan soveltaa eri toimijoiden välillä, mahdollistaa vertailukelpoisten tietojen keräämisen ja hyödyntämisen.

Haasteet ja kehittämiskohteet

Tietomallin rakentamisessa on tärkeää huomioida seuraavat haasteet ja kehittämiskohteet:

Tietojen yhteensovittaminen: Haasteena on esimerkiksi väestötiedon ja sote-tiedon yhdistäminen: tarvittaisiin alueellista tietoa esim. siitä, mitä sote-palveluja käytetään, millä diagnooseilla ja miten paljon eri alueilla. Tätä tietoa tarvittaisiin ehkäisevien palvelujen suunnitteluun, kohdentamiseen ja kehittämiseen oikeisiin kohderyhmiin, paikkoihin ja alueille. Tämänhetkisenä haasteena on, että hyvinvointialueet eivät vielä pysty tuottamaan tätä tietoa kunnille. Tietomallissa on huomioitava, miten eri tietolähteet voidaan yhdistää järkevällä tavalla.

Tietokannan ylläpito ja ajantasaisuus: Eri toimijat, erityisesti kolmannen sektorin puolella, tuottavat paljon määräaikaista hankkeita. On tärkeää löytää ratkaisuja, joilla tietomalli pysyy ajan tasalla.

Tietojen keräämisen ja raportoinnin selkeyttäminen: Julkisen sektorin tulisi selkeästi määritellä, mitä tietoa tarvitaan ja miksi. Kolmannen sektorin tulee puolestaan kehittää järjestelmiä, jotka vastaavat näihin tarpeisiin.

Johtopäätökset

Väestön nopea ikääntyminen asettaa valtavia paineita julkiselle taloudelle, joka on jo valmiiksi heikossa kunnossa. Ennaltaehkäisevistä toimista leikataan, mikä lisää raskaitten palveluiden tarvetta ja vie niiltä vähäisetkin resurssit. Sekä ikääntyneet että hyvinvointialueet ovat ahdingossa, sillä nykytilanteessa yhteiskunnan rajalliset resurssit eivät riitä takaamaan kaikille arvokasta vanhuutta.

Etsivän vanhustyön kehittäjät ovat parhaillaan luomassa ja kehittämässä vanhuspalveluiden tulevaisuutta ja rakenteita osana sote-uudistusta. Tarvitsemme inhimillisen vanhuuden mahdollistavia ja euroja säästäviä ratkaisuja. Tässä tilanteessa etsivä vanhustyö on välttämätön ja arvokas osa ikääntyneiden hyvinvoinnin turvaamista. On siis tärkeää, että kehittäjillä ja päättäjillä on oikea-aikaista

tietoa ja oikea käsitys myös tämän marginaaliryhmän tilanteesta. Palvelujärjestelmää ei pystytä ilman dataa kehittämään ajatuksella ” kaikille voidaan turvata hyvä ja turvallinen vanhuus”.

Asiantuntijahaastatteluista käy ilmi, että etsivän vanhustyön onnistuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin välillä. Järjestöjen ja julkisen sektorin roolit on määriteltävä selkeästi, jotta toiminta on tehokasta ja vaikuttavaa. Yhteistyön tiivistäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ovat keskeisiä tekijöitä, jotta ikäihmiset saavat oikea-aikaista ja tarpeenmukaista tukea. Asiantuntijahaastattelut vahvistivat käsitystä siitä, että järjestöjen etsivässä vanhustyössä tehdään oikeita asioita ja sitä on lähdetty kehittämään oikeista lähtökohdista.

Kohderyhmän tavoittamisessa on tärkeää hyödyntää monipuolisia keinoja, kuten huoli-ilmoituksia, paikallisia yhteisöjä ja matalan kynnyksen palveluja. Erityisesti suurissa kaupungeissa on tärkeää varmistaa, että tieto ja palvelut tavoittavat myös ne, jotka eivät aktiivisesti hae apua. Tunnistamalla riskitekijöitä ja ennakoimalla tuen tarvetta voidaan ehkäistä ongelmien kärjistymistä ja parantaa ikäihmisten elämänlaatua. Yhteenvetona voidaan todeta, että etsivän vanhustyön onnistuminen riippuu laajasta yhteistyöstä eri toimijoiden välillä, mukaan lukien julkinen sektori, kolmas sektori, ja paikalliset yhteisöt. Alueelliset erot ja erityispiirteet vaikuttavat siihen, miten ikäihmisiä tavoitetaan etsivän työn piiriin, mutta keskeisiä tekijöitä ovat koulutettu henkilökunta, systemaattinen huoli-ilmoitusten käsittely ja tiivis yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa. Kehittämiskohteina ovat palveluiden löydettävyyden parantaminen, tiedottamisen tehostaminen ja esteiden vähentäminen, jotta mahdollisimman moni ikäihminen voidaan tavoittaa ja tukea oikea-aikaisesti.

Tietomallin kehittäminen on merkittävä askel kohti järjestelmällisempää ja vaikuttavampaa etsivää vanhustyötä. Tietomallin avulla voidaan koota hajallaan oleva tieto yhteen, tukea ennakoitua ja hiljaisten signaalien tunnistamista sekä kehittää näyttöön perustuvaa toimintaa. Tietojen ajantasaisuus, yhteensovittaminen ja selkeä raportointi ovat avainasemassa tietomallin onnistumisessa. Malli voi myös tarjota konkreettista tietoa päätöksenteon tueksi ja auttaa osoittamaan toiminnan euromääräisen vaikuttavuuden.

Asiantuntijahaastatteluiden johtopäätöksenä voidaan todeta, että Etsivän vanhustyön tarve on ilmeinen ja sen vaikutukset ovat moninaisia. Sen onnistuminen edellyttää kattavaa lähestymistapaa, joka huomioi niin yksilölliset tarpeet kuin yhteiskunnalliset resurssitkin. Vahva yhteistyö, selkeät toimintamallit ja hyvin organisoitu tietojen keruu ja analysointi ovat avainasemassa, jotta etsivän vanhustyön merkitys ja hyödyt voidaan tuoda esiin sekä käytännön tasolla että päätöksenteossa.